آزمون حضوری
شماره پنج

رشته انسانی

خیلی سبز! آزمون
تجربی | ریاضی | انسانی

ویژه کنکور
۱۴۰۲

AKO
گروه مشاوره و برنامه ریزی آکو

مرورنامه آزمون آزمایشی خیلی سبز

نام درس	مباحث	از صفحه	تا صفحه	مؤلف	ویراستار
اقتصاد	اقتصاد درس ۶ تا ۱۰ - صفحهٔ ۵۶ تا ۱۱۴	۲	۱۳	سارا شریفی	کوثر رعدی

درس هشتم: منابع غیرفعال و منحنی مرز امکانات تولید

با کاهش تولید و پدیدآمدن رکود: کارگران کم‌تری مورد نیاز است./ سرمایهٔ کم‌تری مورد استفاده قرار می‌گیرد.

- در این حالت اقتصاد دارای منابع بیکاری است که این منابع می‌توانستند برای تولید کالا و خدمات استفاده شوند. (اما در حال حاضر از آن‌ها برای تولید هیچ چیز استفاده نمی‌شود.)
- به دلیل وجود این منابع بیکار (به عنوان مثال شاید برخی از کارخانه‌ها بسته شده‌اند و یا بعضی از کارگرها بیکار هستند.)، کشور در زیر مرز امکانات تولید (نقطهٔ a در شکل زیر) قرار می‌گیرد.

وقتی یک اقتصاد منابع غیرفعال دارد، به راحتی می‌تواند با استفاده از آن منابع غیرفعال، کالا و خدمات زیادی تولید کند.

وقتی یک اقتصاد منابع غیرفعال دارد، هیچ احتیاجی به انتقال منابع از تولید یک کالا به تولید کالای دیگری نیست.

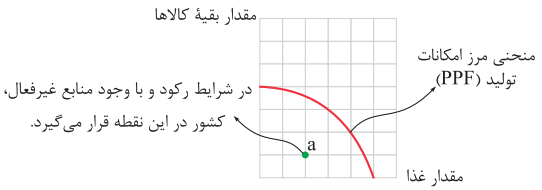

اشتغال و بیکاری

مفاهیم اقتصادی	تعریف
شاغل	کسانی که در ازای کاری که انجام می‌دهند دستمزد یا حقوق می‌گیرند. (این شغل می‌تواند تمام‌وقت یا پاره‌وقت باشد.)
بیکار	کسی است که بالاتر از ۱۵ سال دارد و در جست‌وجوی کار است؛ اما کاری برای خود پیدا نمی‌کند.
جمعیت فعال	افرادی که مشغول به کارند (جمعیت شاغل) یا دنبال کار هستند (جمعیت بیکار). تعداد افراد بیکار + تعداد افراد شاغل = جمعیت فعال جامعه
جمعیت غیرفعال	افرادی که در سن کار (بالای ۱۵ سال) قرار دارند، ولی شاغل یا بیکار نیستند. (مانند دانشجویان و دانش‌آموزان بالای ۱۵ سال، بازنشسته، خانه‌دار و افراد بالای ۱۵ سال که دنبال کار نمی‌گردند.)

نرخ بیکاری

- اساسی‌ترین شاخص ارزیابی وضعیت اشتغال کشور است.
- نرخ بیکاری از نسبت تعداد بیکاران به کل جمعیت فعال کشور ضربدر عدد ۱۰۰ به دست می‌آید.
- بهترین سنجه برای مشخص‌شدن وضعیت بیکاری در جامعه است.

$$\text{نرخ بیکاری} = \frac{\text{جمعیت بیکار ۱۵ ساله و بیشتر}}{\text{جمعیت فعال ۱۵ ساله و بیشتر}} \times ۱۰۰$$

- کل جمعیت
  - پایین‌تر از ۱۵ سال
  - ۱۵ سال و بالاتر
    - غیرفعال
    - فعال
      - شاغل
      - بیکار

جمعیت زیر ۱۵ سال + جمعیت ۱۵ سال و بالاتر = جمعیت کل کشور

جمعیت فعال + جمعیت غیرفعال = جمعیت ۱۵ سال و بالاتر

جمعیت شاغل + جمعیت بیکار = جمعیت فعال

چرا بیکاری را بیشتر از آن‌چه اعلام می‌شود، احساس می‌کنیم؟

طبق تعریف اقتصاددانان	تصور عموم مردم
کسانی که از جست‌وجوی شغل دلسرد شده‌اند، بیکار محسوب نمی‌شوند.	کسانی که از جست‌وجوی شغل دلسرد شده‌اند، خود را بیکار محسوب می‌کنند.
همهٔ کسانی را که به صورت پاره‌وقت مشغول به‌کارند شاغل به حساب می‌آورند.	کسانی که به صورت پاره‌وقت مشغول به‌کارند، در جست‌وجوی شغل تمام‌وقت هستند و خود را شاغل به حساب نمی‌آورند.
همهٔ کسانی را که در غیر از زمینهٔ تخصصی‌شان مشغول به کار و فعالیت باشند، شاغل محسوب می‌کنند.	کسانی که در غیر از زمینهٔ تخصصی‌شان مشغول به‌کار و فعالیت باشند، خود را شاغل به حساب نمی‌آورند.
برخی افراد نیز ممکن است به دلایلی مانند اشتغال در بخش غیررسمی یا به امید بهره‌مندی از بیمهٔ بیکاری و ... با مأموران آمارگیری دربارهٔ وضعیت شغلی خود با صداقت برخورد نکنند.	

بازار نیروی کار

- همان‌طور که در بازار کالا، مقدار عرضه یا تقاضای کالا با قیمت آن ارتباط دارد، در بازار کار نیز قیمت نیروی کار که همان دستمزد است، با میزان تقاضا یا عرضهٔ نیروی کار ارتباط دارد.
- عرضه‌کنندهٔ نیروی کار: همان کارگرانی هستند که با نیروی بدنی و یا فکری خود، محصول یا خدمتی را تولید می‌کنند و حاضرند کار خود را در اختیار تقاضاکنندگان کار قرار دهند.
- تقاضاکنندگان نیروی کار: صاحبان شرکت‌ها و کارخانه‌ها یا سرمایه‌گذارانی هستند که نیروی کار را استخدام می‌کنند. (گاهی در اقتصاد به تقاضاکنندگان نیروی کار، کارفرما هم می‌گویند.)

نمودار زیر، مقدار و قیمت (دستمزد) تعادلی در بازار نیروی کار را نشان می‌دهد:

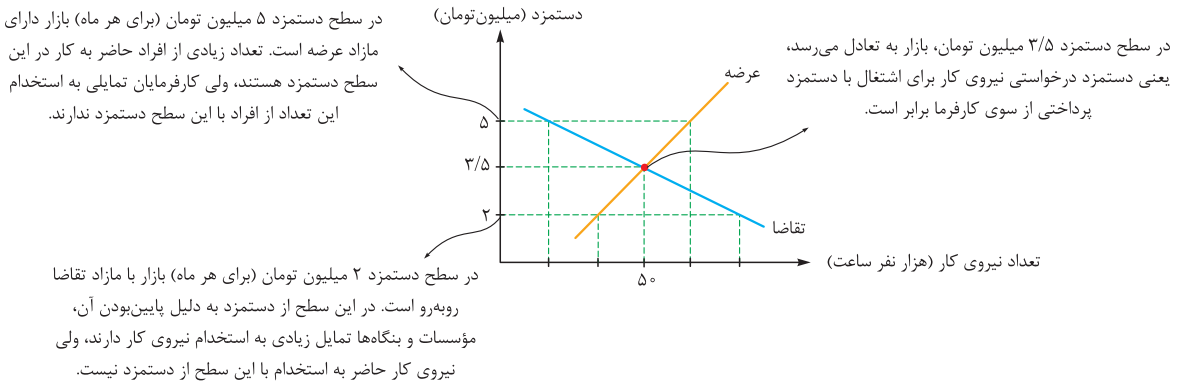

انواع بیکاری

نوع بیکاری	علت
بیکاری اصطکاکی	این نوع بیکاری شامل کسانی می‌شود که شغل قبلی خود را به دلایلی رها کرده و به امید یافتن شغلی بهتر در جست‌وجو هستند. هم‌چنین شامل کسانی است که به تازگی در حال ورود به بازار کار هستند. این نوع بیکاری کوتاه‌مدت است و در همهٔ کشورها وجود دارد.
بیکاری فصلی	زمانی اتفاق می‌افتد که کارگران به دلیل تغییرات فصلی شغل خود را از دست می‌دهند. مانند برخی کارگران ساختمانی و کشاورزان در فصل زمستان
بیکاری ساختاری	بیکاری‌ای که ناشی از عدم تطبیق بین افراد جویای کار و انواع شغل‌های موجود به دلایلی از جمله عدم تطابق مهارت‌هاست. مثلاً نیروی کار ساده در اقتصاد وجود دارد؛ ولی نیروی کار متخصص مورد نیاز است.
بیکاری دوره‌ای	بیکاری‌ای که هنگام رکود اقتصادی رخ می‌دهد. در دورهٔ رکود، تولید کاهش می‌یابد و به همین دلیل شرکت‌ها استخدام خود را متوقف می‌کنند یا بخشی از نیروهای خود را بیکار می‌کنند.

بیکاری و رکود چه پیامدهایی دارد؟

مشکلات بیکاری برای بیکاران و خانواده‌های آن‌ها:

۱ از دست دادن درآمد خانوار

۲ از دست دادن بیمهٔ خدمات درمانی

۳ استفاده از پس‌انداز خود برای تأمین غذا، پوشاک و مسکن (برای خانواده‌هایی که هیچ دستمزد دیگری ندارند.)

۴ قرض‌گرفتن از دیگران برای تأمین نیازهای خود

۵ ناتوانی در پرداخت هزینه‌های غیرمترقبه مانند درمان و خرابی لوازم خانگی و ...

۶ بروز اختلافات خانوادگی

۷ افزایش جرم و جنایت در جامعه

۸ تأثیر منفی بر بودجهٔ دولت (میزان بالای بیکاری، دولت را مجبور به صرف پول بیشتر برای برنامه‌های اجتماعی (مانند بیمهٔ بیکاری، کمک به تغذیهٔ خانواده‌های نیازمند) می‌کند، در حالی که درآمد مالیاتی دولت به دلیل: بیکاربودن کارگران و کاهش تولید شرکت‌ها کاهش یافته است.)

۹ یکی از پیامدهای غم‌انگیز بیکاری و رکود ← فقر

- در هر چهار ثانیه یک کودک بر اثر مشکلات مرتبط با فقر در دنیا جان خود را از دست می‌دهد.
- در کل جهان، ۱/۴ میلیارد نفر در فقر مطلق به سر می‌برند.
- بسیاری از کشورهای جهان حتی کشورهای با درآمد بالا نیز درگیر نابرابری‌های اقتصادی هستند.

فقر و انواع آن

روش کلی در تعیین میزان فقر: مقایسهٔ نیازمندی‌های افراد و یا خانوار با توانمندی‌های آنان برای دستیابی به آن نیازها

فقر نسبی:

- کافی بودن یا نبودن این شاخص‌ها به وضعیت نسبی رفاه گروه‌ها و طبقات مختلف مردم برمی‌گردد؛ این وضعیت به‌ویژه در نواحی‌ای مانند شهر و روستا که از نظر سطح رفاه یکسان نیستند، صدق می‌کند؛ به عنوان مثال ممکن است میزانی از سلامت که برای یک خانوار روستایی ایده‌آل است، برای خانوادهٔ شهری ناچیز تلقی شود و براساس آن خود را فقیر بداند. (این وضعیت منجر به تعریف فقر نسبی شده است.)
- در فقر نسبی همیشه تعریف فقر نسبت به وضعیتی که در آن هستیم محاسبه می‌شود و در نتیجه معیار فقر در مناطق و زمان‌های مختلف متفاوت است.
- با توجه به مفهوم فقر نسبی، محاسبهٔ تعداد افراد فقیر بسیار سخت، پیچیده و شاید ناممکن است.

فقر مطلق:

- با توجه به تعریف فقر نسبی، محاسبهٔ تعداد افراد فقیر بسیار سخت، پیچیده و شاید ناممکن است؛ در نتیجه مفهوم فقر مطلق به کار گرفته می‌شود.
- شاخص فقر مطلق را می‌توان معیاری برای سنجش میزان فقر در نظر گرفت.
- مطابق با معیار بانک جهانی، افرادی که زیر ۱/۹ دلار در روز درآمد دارند، زیر خط فقر مطلق‌اند و از تأمین احتیاجات اولیهٔ زندگی خود عاجزند.
- در شاخص فقر مطلق، ارزش دلار از طریق روش برابری قدرت خرید (ppp) محاسبه می‌شود.
- می‌توان «میزان تولید ناخالص داخلی» یا «درآمد سرانهٔ کشورها» را معیاری برای رتبه‌بندی کشورها از نظر فقر، در نظر گرفت.

– عوامل ایجاد بیکاری و فقر در کشور –

- قاچاق یا واردات کالایی که مشابه آن در کشور تولید می‌شود.
- بی‌ثباتی و ناامنی در فضای کسب و کار

– عوامل بی‌ثباتی و ناامنی در فضای کسب و کار اقتصادی –

- عدم توانایی در بازپرداخت وام‌های کلان بانکی
- نبود فضای مناسب کسب و کار
- انتظار برای اخذ مجوزهای دولتی یا معطل‌ماندن در پیچ و خم‌های اداری سازمان‌ها و نهادها جهت راه‌اندازی یک کارگاه تولیدی یا اضافه‌کردن خط تولید جدید
- قانون‌گذاری‌های متعدد، متناقض و دائماً در حال تغییر
- اختلال در بازارهای انرژی جهان
- بحران‌های محیط زیستی یا بهداشتی
- بی‌ثباتی در قیمت‌ها (به عنوان مثال در اقتصاد ایران؛ بی‌ثباتی در قیمت‌ها بر بی‌ثباتی بازار کار و فعالیت اقتصادی اثر منفی قابل توجهی گذاشته است و خود یکی از عوامل مهم بیکاری و رکود به شمار می‌رود.)

از وظایف دولت‌ها در هر کشوری:
- ۱) اجرای سیاست‌های فقرزدایی
- ۲) برقرارکردن عدالت

دولت‌ها موظف‌اند از طریق:
- ۱) حمایت از شرکت‌های تولیدی
- ۲) مبارزه با فساد

با فقر و بیکاری مبارزه کنند.

مسئولیت اجتماعی مردم

مردم می‌توانند از طریق:
- ۱) ایجاد نهادهای توانمندسازی
- ۲) خیریه و کمک‌های مردمی
- ۳) تأسیس صندوق‌های قرض‌الحسنه
- ۴) فعالیت‌های جهادی

از یکدیگر در برابر خطر فقر و نابرابری محافظت کنند.

درس نهم: پول چیست؟ (تاریخچهٔ پیدایش پول)

مرحلهٔ «۱»: مبادلهٔ کالا با کالا (پایاپای یا تهاتری)

تعریف	معایب
در این مرحله، کشاورزان، دامداران، صنعتگران و دیگر قشرها، محصولات خود را با یکدیگر به صورت پایاپای مبادله می‌کنند. (هر کس کالای مازاد خود را با کالای مورد نیاز مبادله می‌کرد.)	نبودن یک معیار سنجش ارزش فاسدشدن برخی از کالاها در طی مبادلات گسترده دشواربودن حمل برخی از کالا یافتن فردی که مازاد کالای ما را نیاز داشته باشد و هم‌زمان کالای موردنیاز ما را نیز داشته باشد، بسیار دشوار بود و این امر هزینه‌های مبادلاتی را به شدت افزایش می‌داد.

مرحلهٔ «۲»: گزینش کالاهای خاص به عنوان واحد پول

تعریف	معایب
با گذشت زمان انسان‌ها به‌تدریج دریافتند که بعضی کالاها، مشتریان بیشتری دارند (این کالاها معمولاً بادوام، فاسدنشدنی و قابل تقسیم به تکه‌های کوچک و پرطرفدار بودند.) این کالاها به عنوان اولین پول مورد استفاده قرار گرفتند. (مانند: غلات در ایران، صدف در هندوستان، چای در تبت و پوست سمور در روسیه)	کالای انتخاب‌شده به عنوان وسیلهٔ مبادله در صورت استفاده‌نشدن در مدت‌زمان طولانی، فاسد و غیر قابل استفاده می‌شد. به دلیل حجم زیاد، کالاها فضای زیادی را اشغال می‌کردند. تأمین جا برای محافظت از این کالاها، هزینهٔ نگهداری آن‌ها را افزایش می‌داد و زیان‌دیدگی تولیدکنندگان را به همراه داشت.

مرحلهٔ «۳»: پول فلزی

تعریف	معایب
انتخاب برخی از فلزات مانند طلا و نقره به عنوان وسیلهٔ مبادله رونق فعالیت‌هایی از قبیل دریانوردی و حمل‌ونقل	محدودبودن میزان طلا و نقره با افزایش تجارت و مبادله، به پول بیشتری نیز نیاز بود.

مرحلهٔ «۴»: پول کاغذی

تعریف	معایب
عده‌ای از بازرگانان در معاملات خود به‌جای پرداخت سکه‌های فلزی، رسید صادر می‌کردند که بیانگر بدهی آنان بود؛ طرف مقابل براساس اعتمادی که داشت این رسید را می‌پذیرفت؛ به تدریج بازرگانانی که به هم اعتماد داشتند، این رسیدها را بین خود رد و بدل می‌کردند. مردم هم برای مصون‌ماندن از خطرهای احتمالی و رهایی‌یافتن از حمل مسکوکات در معاملات، پول‌های خود را به صرافان یا تجار معتبر می‌سپردند و در مقابل «رسید» دریافت می‌کردند و در معاملات خود این رسیدها را به‌کار می‌گرفتند. این رسیدها نخستین اسکناس‌ها بودند که طلا و نقرهٔ نگهداری‌شده توسط صرافان و بازرگانان، پشتوانهٔ آن‌ها بود.	بی‌مبالاتی و یا سوءاستفاده برخی از صرافان از اعتماد مردم تعداد زیاد انواع رسیدها و صرافی‌ها که آشنایی و اعتبارسنجی آن‌ها را برای مردم سخت کرده بود. (دولت‌ها برای جلوگیری از بروز مشکلات ناشی از به‌کارگیری رسیدها، چاپ و انتشار اسکناس را برعهده گرفتند. ایدهٔ سپردن نشر و چاپ پول به یک بانک تجاری از این‌جا شکل گرفت.)

مرحلهٔ «۵»: پول ثبتی یا تحریری و پول الکترونیکی و مجازی

تعریف و ویژگی‌ها
با دشوارشدن نقل و انتقال اسکناس‌ها، بانک‌ها خدمات مختلفی را در اختیار مشتریان قرار دادند؛ از جمله «چک». در معاملاتی که با چک انجام می‌شود: در حقیقت پول نقد بین افراد رد و بدل نمی‌شود؛ بانک موجودی حسابی را کاهش و موجودی حساب دیگر را افزایش می‌دهد. چون افراد خود مبلغ چک را روی آن می‌نویسند به آن «پول ثبتی» یا «پول تحریری» گفته می‌شود. امروزه به دلیل افزایش حجم و سرعت مبادلات و همراه‌شدن آن با انقلاب دیجیتال و الکترونیک، بشر به دنبال روش‌های سریع‌تر و راحت‌تر است. امروزه شاهد پول الکترونیکی هستیم که قابل ثبت در کارت‌های بانکی و قابل انتقال در شبکه‌های ارتباطی (تلفنی، تلفن همراه و فضای مجازی) است و کار خرید و فروش و انتقال دارایی را بسیار آسان و سریع کرده است. در آینده پول‌های دیجیتالی گوناگونی را خواهیم دید که فرصت‌ها و تهدیدات جدیدی را برای زندگی بشر ایجاد خواهد کرد. «بیت‌کوین» یکی از این پول‌های نوظهور است.

پشتوانهٔ پول

پشتوانهٔ پول عبارت است از: اطمینانی که مردم به ارزش پول در مبادلات دارند.

پول رایج	پشتوانهٔ پول
پول فلزی (طلا و نقره) (در گذشته)	همان طلا و نقرهٔ موجود در خود پول
پول کاغذی (در گذشته)	پول‌های فلزی و شمش‌های طلا و جواهراتی که نزد صراف یا بانک بودند.
پول‌های فلزی، کاغذی، تحریری و الکترونیکی که امروزه در دست افراد یا در حساب آن‌هاست	قدرت اقتصادی کشور

وظایف پول	
۱) وسیلهٔ پرداخت در مبادلات	در هنگام خرید و فروش هر کالایی، پول پرداخت می‌شود. افراد در مبادلات پول را می‌پذیرند؛ زیرا می‌دانند دیگران نیز هنگام فروش کالا یا خدمت خود، آن را می‌پذیرند. نقش اصلی پول در مبادلات = آسان‌سازی مبادله
۲) وسیلهٔ سنجش ارزش	با پول می‌توان ارزش کالاها را مشخص کرد و سپس ارزش نسبی آن‌ها را با هم سنجید. این عمل پول، کار خرید و فروش کالاهای مختلف و تبدیل قیمت‌ها را به یکدیگر آسان می‌کند. هر کشور دارای واحد ارزش خاص خود است، مانند یورو در اتحادیهٔ اروپا، دلار در آمریکا و ریال (تومان) در ایران.
۳) وسیلهٔ پس‌انداز و حفظ ارزش	علاوه بر مخارج روزمره، برخی مخارج غیرقابل پیش‌بینی وجود دارند. افراد پول‌هایی را که نزد خود پس‌انداز کرده‌اند، به عنوان وسیلهٔ حفظ ارزش در زمان لازم مورد استفاده قرار می‌دهند.
۴) وسیلهٔ پرداخت‌های آینده	در صورتی که پول بتواند حفظ ارزش کند، می‌تواند وسیلهٔ مناسبی برای پرداخت‌های آینده نیز باشد. اکثر معاملات تجاری در مقابل پرداخت‌های آینده صورت می‌گیرد؛ همانند: خریدهای اقساطی و رد و بدل کردن حواله‌های بانکی (این وظیفهٔ پول در روزگار ما کاملاً محسوس است.)

نقدینگی

فرمول‌های مهم

چک‌پول + سپرده‌های دیداری + اسکناس و مسکوکات = حجم پول

حساب‌های پس‌انداز بلندمدت + حساب‌های پس‌انداز کوتاه‌مدت = شبه‌پول

شبه‌پول + حجم پول = نقدینگی

- حجم نقدینگی می‌تواند کم یا زیاد شود.
- در بیشتر موارد حجم نقدینگی در کشورها با افزایش روبه‌رو است.
- افزایش نقدینگی معمولاً ناشی از عملکرد بانک‌ها است.

تورم و چگونگی محاسبهٔ آن

- اقتصاددانان افزایش در سطح عمومی قیمت‌ها را تورم می‌گویند.
- اگر افزایش در سطح عمومی قیمت‌ها، بی‌رویه، پرنوسان و مداوم باشد، با تورم زیان‌بار روبه‌رو هستیم.
- نرخ تورم عبارت است از درصد افزایش سالانهٔ سطح عمومی قیمت‌هاست.
- تورم نشان می‌دهد که قدرت خرید پول چقدر کاهش یافته است.

چگونه نرخ تورم را محاسبه می‌کنند؟

- برای اندازه‌گیری تورم از شاخص قیمت مصرف‌کننده (cpi) استفاده می‌کنند.

برای تشکیل شاخص cpi:

۱ دولت‌ها معمولاً یک سبد بازار (بسته‌ای از کالاهای گوناگون که عموم مصرف‌کنندگان احتمالاً خریداری می‌کنند، مانند انواع مواد غذایی، ماشین، لباس، خدمات تفریحی و ...) در نظر می‌گیرند.

۲ سپس دولت هزینهٔ این سبد بازار را در طول زمان رصد می‌کند، اگر قیمت این سبد طی یک دورهٔ مشخص ۱۰ درصد افزایش یابد، cpi نیز ۱۰ درصد افزایش دارد.

۳ بعد از جمع‌آوری اطلاعات قیمت از سبد کالاها، دولت از طریق رابطهٔ زیر، شاخص cpi را محاسبه می‌کند:

$$\text{درصد تغییر cpi برای یک ماه (یا یک سال) معین} = \frac{\text{هزینهٔ سبد بازار در ماه (سال) معین} - \text{هزینهٔ سبد بازار در ماه (سال) قبل}}{\text{هزینهٔ سبد بازار در ماه (سال) قبل}} \times ۱۰۰$$

پیامدهای تورم

- تورم بر رفاه مردم و امنیت اقتصادی آن‌ها اثر منفی دارد.
- تورم موجب بی‌ثباتی فضای کسب و کار می‌شود و تولیدکنندگان و بازرگانان نمی‌توانند پیش‌بینی درستی از آیندهٔ قیمت‌ها در بازار داشته باشند؛ خرید و فروش کالاها با مشکلات زیادی روبه‌رو می‌شود.
- مصرف‌کنندگان با کاهش قدرت خرید پولشان مواجه می‌شوند و این بر رفاه آنان اثر منفی خواهد گذاشت.

علل تورم و نقش دولت

علل به وجود آمدن تورم در جامعه
نابرابری عرضه و تقاضای کل در اقتصاد (فزونی تقاضا بر عرضه)
ناهماهنگ‌بودن افزایش نقدینگی در کشور با افزایش تولید
در کشور ما، افزایش درآمدهای نفتی (اگرچه گاهی به افزایش ظرفیت‌های تولیدی کمک کرده است) باعث رشد درآمدهای اقتصادی و رشد حجم نقدینگی شده که تورم‌زا است.
در کشور ما، نوسانات نرخ ارز هم می‌تواند اثر منفی بر ارزش پول ملی ما بگذارد و باعث کاهش قدرت خرید پول ملی و در نتیجه تورم شود.

- در شرایط تورمی، دولت برای مقابله و کنترل تورم باید میزان عرضهٔ کالاها را افزایش دهد.

دولت برای افزایش عرضهٔ کالاها:
- ۱) ظرفیت‌های تولیدی را افزایش می‌دهد. (این روش زمان‌بر است.)
- ۲) از طریق افزایش واردات، بازار را تنظیم می‌کند.

- به سیاست‌هایی که دولت از طریق بانک مرکزی برای «مدیریت حجم نقدینگی» و «حفظ ارزش پول» اعمال می‌کند، «سیاست‌های پولی» می‌گویند.

انواع سیاست‌های پولی	در چه شرایطی توسط بانک مرکزی این سیاست به‌کار گرفته می‌شود؟	یکی از روش‌های اعمال این سیاست
کاهش نقدینگی در گردش (سیاست پولی انقباضی)	زمانی که اقتصاد کشور دچار تورم می‌شود، برای پیشگیری از افزایش قیمت‌ها یا کاهش سرعت آن	بانک مرکزی می‌تواند با اعمال سیاست بازار باز(= فروش اوراق مشارکت)، تورم را کنترل و نقدینگی در گردش را کاهش دهد. (در این روش بانک مرکزی می‌تواند با فروش اوراق مشارکت به مردم، به طور مستقیم از مقدار پول در دست مردم بکاهد.)
افزایش نقدینگی در گردش (سیاست پولی انبساطی)	در حالت رکود اقتصادی که سطح تولید کاهش و بیکاری افزایش می‌یابد.	بانک مرکزی می‌تواند با خرید اوراق مشارکت در دست مردم به طور مستقیم نقدینگی بیشتری را به جامعه تزریق کند.

درس دهم: مسیر تاریخی اقتصاد ایران

دوران باستان

- ایران به دلیل:
  - ۱) وسعت و پهناوری جغرافیایی
  - ۲) برخورداری از منابع طبیعی
  - ۳) قرارگرفتن در چهارراه بین‌المللی
  - ← جایگاه ویژه‌ای در اقتصاد جهان داشته است.
- وجود حکومت‌ها و سلسله‌های بزرگ
- لشکرکشی‌ها و جنگ‌ها
- پهناوری مرزهای ایران باستان
- جادهٔ ابریشم، تجارت با چین و امپراتوری روم
  - ← نشان‌دهندهٔ اهمیت و بزرگی اقتصاد ایران در آن دوران بود.
- طی هفت قرن دوران شکوفایی تمدن اسلامی، می‌توان:
  - جلوه‌هایی از پیشرفت اندیشهٔ اقتصادی
  - تأمین مالی مراکز علمی
  - عمران و آبادی
  - تجهیز زیرساخت‌ها و موقوفات
  - ← را در اقتصاد ایران و جهان اسلام مشاهده کرد.
- احکام اقتصادی اسلام، پایهٔ قواعد و مقررات اقتصادهای موفق:
  - آسیای میانه
  - آسیای غربی و جنوب غربی
  - شمال آفریقا
  - جنوب اروپا
  - ← قرار گرفت.

حکومت صفویه

- رونق و آبادانی اقتصاد ایران را تا اواسط حکومت صفویه را می‌توان از
  - ۱) زیربناها و عمران بندرها
  - ۲) بازارها
  - ۳) مدارس علمی
  - ۴) کاروان‌سراها
  - ۵) مساجد باقی‌مانده
  - ۶) فعالیت‌های خیریه‌ها

  درک کرد.
- **در نیمهٔ اول حکومت صفویه**: علاوه بر یکپارچگی سیاسی، اقتصاد یکپارچه و مستقلی که با سایر لایه‌های دینی، اجتماعی و فرهنگی کشور هماهنگی داشت، شکل گرفت.
- **در دورهٔ پایانی حکومت صفویه**: اقتصاد ایران به تدریج رو به ضعف نهاد. حاکمان وقت، تصور درستی از موقعیت جهان و وظایف خطیر تاریخی خود نداشتند و نتوانستند با انتخاب روش درست و بهره‌برداری از اوضاع خاص آن زمان، جریان پیشرفت و نوسازی را آغاز کنند.
- این وضعیت در ایران با تغییر و تحول سریع در اروپا و شکل‌گیری قدرت‌های بزرگ در آن قاره مصادف بود.
- دولت‌های اروپایی با تجهیز ناوگان خود به
  - رقابت شدید نظامی و تجاری با یکدیگر
  - استعمار کشورهای دیگر

  پرداختند.
- این رقابت و هم‌چنین استعمار کشورهای دیگر منجر به تسریع جریان توسعهٔ این کشورها شد.
- این کشورها
  - با چنگ‌انداختن بر دارایی‌های سایر ملت‌های جهان به ثروت‌اندوزی پرداختند.
  - در رقابت با یکدیگر به نوسازی سریع صنایع و تولیدات خود اقدام کردند.

حکومت قاجار

- در دوران قاجار، ایران فرصت طلایی خود را برای جبران کاستی‌ها از دست داد.
- **عمدهٔ تلاش حاکمان این دوره صرف:**
  - تحکیم پایه‌های حکومت خود
  - افزودن بر خزانه از طریق غارت دسترنج مردم
  - اعطای امتیازات به وابستگان و خادمان خود
  - تأمین هزینه‌های گزاف دربار، سفرهای خارجی و تجملات

  می‌شد.
- **در این دوران:**
  - از دست دادن بخش‌های مهمی از سرزمین و منابع ایران
  - هزینه‌های شکست در جنگ
  - عهدنامه‌های ننگین و مبالغ جریمه‌های گزاف آن‌ها
  - بی‌توجهی به سرمایه‌های انسانی و اجتماعی
  - سیاست‌های رکودی و انقباضی
  - نبودن برنامه‌ریزی و قانون‌گذاری اقتصادی
  - اعطای امتیازها به شرکت‌ها و کشورهای استعماری
  - تأسیس بانک‌های روسی و انگلیسی
  - سیل ورود کالاهای خارجی

  آسیب‌های توان‌فرسایی بر اقتصاد ایران وارد کرد.
- **اقدامات محدود مذهبی و ملی؛ مانند:**
  - تأسیس دارالفنون و برقراری نظم مالی و اداری توسط امیرکبیر
  - تأسیس شرکت اسلامیه
  - تحریم کالاهای خارجی توسط علمای اصفهان
  - تحریم تنباکو
  - لغو قرارداد رژی
  - بیانیه‌های در حمایت از تولید ملی

  متأسفانه چندان اثربخش نبودند.

حکومت پهلوی

- روند افول اقتصاد ایران با حکومت رضاخان و تشکیل سلسلهٔ پهلوی ادامه یافت.
- ویژگی عمدهٔ این دوره: جداشدن اقتصاد ایران از ابعاد هویتی، فرهنگی، اجتماعی، تاریخی و دینی خود بود. اقتصاد ایران به‌جای تکیه بر پایه‌های بومی و درون‌زای داخلی و ملی خود به بیرون از مرزها و قدرت‌های بزرگ متکی شد.
- با وجود:
  - ایجاد زمینه‌ای قانونی (قانون تجارت و تعاونی‌ها)
  - ایجاد زیرساخت‌های مواصلاتی (مانند راه‌آهن)
  - گسترش مدارس و دانشگاه‌ها
  - بهبود نسبی بهداشت
  - ← اقتصاد ایران نتوانست از ضعف ساختاری و هویتی رها شود.
- عواملی مانند:
  - تعدی حکومت پهلوی بر موقوفات و مالکیت‌های خصوصی و عمومی
  - واگذاری منابع نفتی و معدنی به بیگانگان
  - اجرای برنامه‌هایی موسوم به انقلاب سفید (آخرین صدمه را به کشاورزی و اقتصاد روستایی زد.)
  - نوسازی و توسعه که به صورت سطحی، ظاهری و با صنایع مونتاژ انجام شد.
  - افزایش درآمدهای نفتی که ایران را به بازار مصرفی کالاهای کشورهای صنعتی تبدیل کرده بود.
  - ← بیماری اقتصاد ایران را تشدید کرد.
- نوسازی و توسعهٔ ایران در این زمان به‌صورتی ظاهری، سطحی و با صنایع مونتاژ انجام می‌شد.
- درآمدهای نفتی با تبدیل ایران به بازار مصرفی کالاهای کشورهای صنعتی و غفلت از اقتصاد مردمی، بر مشکلات اقتصاد ایران افزود.
- دولت حضوری گسترده در عرصهٔ اقتصاد کشور داشت و توانست سازمان و تشکیلات خود را نوسازی کند و شکل جدیدتری به خود بگیرد.
- نظام نوینی در مالیات‌ستانی و بودجه‌بندی کشور پدید آمد.
- برخی از شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و انسانی بهبود یافت.
- در نتیجهٔ افزایش درآمدهای نفتی، قدرت اقتصادی دولت افزایش یافت.
- دولت با هدف ایجاد توسعهٔ نمایشی به اجرای طرح‌های عمرانی متعدد پرداخت و بخشی از درآمدهای نفتی صرف ساخت‌وساز شد.
- کارخانه‌ها و مؤسسات زیادی شکل گرفتند و دولت به عنوان کارفرمای بزرگ در عرصهٔ اقتصاد مطرح شد.
- ساختارهای اساسی اقتصاد کشور زیر سلطه و برنامه‌ریزی بیگانگان قرار گرفت.

اقتصاد ایران بعد از پیروزی انقلاب اسلامی

- با پیروزی انقلاب اسلامی ایران مردم به توانمندی‌های خود برای ایجاد تحول و تغییر در شیوهٔ حکمرانی سیاسی و زندگی جمعی پی بردند.
- مردم تا قبل از پیروزی انقلاب، خود را در برابر زورگویی کشورهای غربی در تعیین حاکمان و تعیین سیاست‌های اقتصادی و اجتماعیشان ناتوان می‌دیدند، روی پای خودشان ایستادند و خواستار استقلال و آزادی کشورشان شدند.
- بعد از شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی ایران، آن‌چه مورد نظر امام خمینی (ره)، رهبر ایران، و خواستهٔ ملت بود در قانون اساسی کشور تجلی یافت و تصویری از خطوط کلی اقتصاد مطلوب ایرانی ـ اسلامی در آن درج شد.
- در بخش اقتصادی قانون اساسی، بر آموزه‌هایی همچون:
  - اقتصاد مردمی
  - نفی سلطهٔ بیگانگان
  - استقلال اقتصادی
  - حقوق اقتصادی شهروندان
  - عدالت اقتصادی

  تأکید شده است.

اقتصاد مقاومتی و استقلال اقتصادی

برای عبور از مشکلات اقتصادی و آسیب‌هایی که اقتصاد ملی را در دوران کنونی تهدید می‌کند:
- مقاوم‌سازی اقتصاد
- مصونیت‌بخشی به آن در برابر فشارها و تکانه‌های خارجی

ضروری است.

اقتصاددانان با اصطلاحاتی مانند:
- ثبات اقتصادی
- استحکام اقتصادی
- تاب‌آوری اقتصاد
- پایداری

بر مقاوم‌سازی اقتصادی تأکید می‌کنند.

معنای مقاوم‌سازی اقتصادی: مجموع نیروهای مولد، شرکت‌ها، مؤسسات تولیدی و خدماتی یک کشور، روی پای خود بایستند تا بتوانند در صورت به وجود آمدن بحران، تمامی نیازهای اساسی و حیاتی‌شان را خودشان تولید و تأمین کنند و وابسته به بیگانگان نباشند.

اقتصاد مقاوم، محصول:
- خودباوری
- تلاش و مجاهدت همه‌جانبه و فراگیر

مردمان سخت‌کوشی است که حاضر نیستند زیر سایهٔ بیگانگان زندگی کنند و به آنان وابسته باشند.

تعریف اقتصاد مقاومتی:

اقتصاد مقاومتی، اقتصادی است:
- پیشرفته
- مردمی
- دانش‌بنیان

که در برابر تهدیدات و تکانه‌های داخلی و خارجی آسیب‌ناپذیر است.

اقتصاد مقاومتی با:
- اتکای به قابلیت‌ها و ظرفیت‌های داخلی
- استفاده از فرصت‌های بیرونی

نیازها و مشکلات اقتصادی را رفع می‌کند و با تحریم‌ها و تهدیدات دشمنان به زانو درنمی‌آید.

استقلال اقتصادی

وابسته‌نبودن اقتصاد ملی به اقتصادهای بیگانه را می‌توان معادل استقلال اقتصادی دانست.

اما استقلال اقتصادی به معنای قطع ارتباط با کشورهای دیگر نیست.

هر کشوری برای پیشرفت، به تعامل منطقی با کشورهای دیگر نیاز دارد؛ مهم آن است که این تعامل مقتدرانه و از روی تدبیر باشد.